مدیریت و حکمرانی توسعهٔ آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای

تحلیل گزارش فرصت مطالعاتی جمهوری خلق چین
مدیریت و توسعهٔ آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای ایران

ندی دیده‌ور
کارشناس مسئول مکانیک دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای

مقدمه

ایـــن گـــزارش حاصل یک فرصت مطالعاتی میدانی در جمهوری خلق چین با تمرکز بر **مدیریت، حکمرانی و توســـعهٔ آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای** اســـت. هدف اصلی آن ارائهٔ تصویری تحلیلی و تصمیم‌یار از منطق حاکم بر نظام مهارت‌آموزی چین، سازوکارهای اجرایی، پیوند آموزش با صنعت و نقش آموزش مهارتی در تحقق اهداف کلان توسعهٔ اقتصادی، صنعتی و اجتماعی این کشور است. داده‌های گزارش مبتنی بر حضور در دوره‌های آموزشی تخصصی، بازدید از دانشگاه‌ها، مراکز آموزش مهارتی، شرکت‌های فناورانه و مطالعهٔ سیاست‌ها و قوانین مرتبط است.

۱. جایگاه راهبردی آموزش فنی‌وحرفه‌ای در الگوی توسعهٔ چین

جمهـــوری خلق چیـــن طی دو دهـــهٔ اخیر آموزش‌هـــای فنی‌وحرفـــه‌ای را از یـــک بخش حاشـــیه‌ای و مکمل به **یکی از ارکان اصلی راهبرد توســـعهٔ ملی** تبدیل کرده است. در اسناد بالادســـتی این کشور، به‌ویژه «چشم‌انداز ۲۰۳۵» و برنامه‌های پنج‌ســـالهٔ توسعه، تربیت نیروی انسانی ماهر به‌عنوان پیش‌شرط گذار به اقتصاد دانش‌بنیان، دیجیتال و نوآورانه شناخته می‌شود.

در ایـــن چارچـــوب، آموزش مهارتـــی صرفاً ابـــزار کاهش بیکاری تلقی نمی‌شـــود، بلکـــه **به‌عنوان موتور ارتقای بهـــره‌وری، تحول صنعتی، افزایش رقابت‌پذیری و عدالت منطقه‌ای** نقش‌آفرینی می‌کند. راهبرد کلیدی چین بر این اصل اســـتوار اســـت که هیچ برنامهٔ توســـعهٔ صنعتی بدون وجود نظـــام مهارت‌آموزی کارآمد، پایدار و همســـو با صنعـــت، قابلیت اجرا نخواهد داشت.

> نظام آموزش فنی‌وحرفه‌ای چین مبتنی بر حکمرانی یکپارچه، اما چندسطحی و انعطاف‌پذیر طراحی شده است

۲. ساختار حکمرانی و معماری نظام آموزش فنی‌وحرفه‌ای چین

نظام آموزش فنی‌وحرفه‌ای چیـــن مبتنی بر حکمرانی یکپارچه، اما چندســـطحی و انعطاف‌پذیر طراحی شـــده است. این نظام سه مؤلفهٔ اصلی دارد:

الف) آموزش رسمی فنی‌وحرفه‌ای تحت مدیریت وزارت آموزش، شامل آموزش متوسطهٔ فنی، مؤسسه‌های آموزشی و دانشـــگاه‌های مهارتی و مسیرهای تحصیلات

تکمیلی حرفه‌ای. این بخش مأموریت تربیت نیروی انسانی ماهر پایه، فن‌ورز (تکنسین) و متخصصان کاربردی را بر عهده دارد.

ب) آموزش‌های مهارتی و غیررسمی تحت مدیریت وزارت منابع انسانی و تأمین اجتماعی که مسئول آموزش‌های کوتاه‌مدت، ارتقای مهارت شاغلان، بازآموزی بیکاران و مدیریت نظام ملی صلاحیت حرفه‌ای است.

پ) آموزش مبتنی بر بنگاه‌های اقتصادی که در آن شرکت‌ها و صنایع نقشی فعال و الزام‌آور در تربیت نیروی انسانی ایفا می‌کنند و مسئولیت آموزش و ارتقای مهارت نیروی کار خود را بر عهده دارند.

این معماری نهادی ضمن حفظ انسجام سیاستی، امکان پاسخ‌گویی هم‌زمان به نیازهای کوتاه‌مدت بازار کار و اهداف بلندمدت توسعهٔ ملی را فراهم کرده است.

۳. برنامهٔ ملی «چین ماهر»؛ موتور تحول مهارت‌آموزی

برنامهٔ اقدام «چین ماهر» مهم‌ترین ابتکار ملی این کشور در حوزهٔ توسعهٔ مهارت است. این برنامه با تعیین اهداف کمی و کیفی مشخص، بر چهار محور اصلی تمرکز دارد:

- ارتقای کیفیت آموزش‌های مهارتی
- تقویت نقش و مسئولیت صنایع در تربیت مهارت
- بهبود جایگاه اجتماعی و اقتصادی مهارت‌آموزان
- توسعهٔ همکاری‌های مهارتی داخلی و بین‌المللی

اجرای این برنامه موجب شده است آموزش فنی‌وحرفه‌ای در چین از نظامی **عرضه‌محور** به نظامی **تقاضامحور و صنعت‌محور** تبدیل شود که به‌طور مستقیم به نیازهای واقعی اقتصاد و بازار کار پاسخ می‌دهد.

۴. پشتوانهٔ حقوقی و ضمانت‌های اجرایی

یکی از عوامل کلیدی موفقیت چین، برخورداری آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای از پشتوانهٔ قانونی شفاف، الزام‌آور و پایدار است. قانون آموزش فنی‌وحرفه‌ای جمهوری خلق چین (اصلاح ۲۰۲۲) با تعریف دقیق مسئولیت‌ها و اختیارات دولت، مؤسسه‌های آموزشی و بنگاه‌های اقتصادی، زمینهٔ اجرای مؤثر سیاست‌های مهارتی را فراهم کرده است.

این قانون بر اصولی نظیر برابری آموزش مهارتی با آموزش عمومی، ادغام عمیق آموزش و صنعت، تضمین حقوق کارآموزان، ارتقای کیفیت مربیان و مشارکت الزام‌آور صنایع تأکید دارد و مشوق‌ها و ضمانت‌های اجرایی روشنی برای همکاری بنگاه‌ها پیش‌بینی کرده است.

۵. نظام تأمین مالی پایدار آموزش مهارتی

تأمین مالی آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای در چین بر نظامی چندمنبعی و غیرمتمرکز مبتنی است. دولت، صنایع و نهادهای محلی هم‌زمان در تأمین منابع نقش دارند. الزام قانونی بنگاه‌ها به سرمایه‌گذاری در آموزش نیروی انسانی، اختصاص بخشی از دستمزد کارکنان به آموزش و استفادهٔ هدفمند از منابع بیمهٔ بیکاری، پایداری مالی این نظام را در پی داشته است.

در نتیجه، آموزش مهارتی در چین به‌عنوان **سرمایه‌گذاری بلندمدتی برای افزایش بهره‌وری و کاهش خطر احتمال بیکاری** تلقی می‌شود، نه هزینه‌ای کوتاه‌مدت.

در اسناد بالادستی این کشور، به‌ویژه «چشم‌انداز ۲۰۳۵» و برنامه‌های پنج‌سالهٔ توسعه، تربیت نیروی انسانی ماهر به‌عنوان پیش‌شرط گذار به اقتصاد دانش‌بنیان، دیجیتال و نوآورانه شناخته می‌شود

۶. ادغام آموزش و صنعت؛ تجربه‌های میدانی

بازدیدهای میدانی از دانشگاه پلی‌تکنیک نینگبو و دانشکده‌های مهندسی شیمی، مکانیک، برق، معماری و هنر نشان می‌دهد که **ادغام عمیق آموزش**، پژوهش و تولید هستهٔ مرکزی نظام مدیریت و توسعهٔ آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای چین است. نمونه‌هایی مانند کریدورهای نوآوری دانشگاه–صنعت، تربیت معلمان دوصلاحیتی (دانشگاهی ـ صنعتی)، برنامه‌های قهرمان فناوری و جام‌های چالش نوآوری، نشان‌دهندهٔ پیوند نظام‌مند آموزش با نیازهای واقعی صنعت هستند.

همکاری دانشگاه پلی‌تکنیک نینگبو با گروه صنعتی هایتیان، که به تأسیس «دانشگاه هایتیان» انجامیده، نمونه‌ای موفق از تربیت مشترک **نیروی انسانی، تجهیز کارگاه‌ها، انتقال فناوری و تضمین اشتغال فارغ‌التحصیلان** به‌شمار می‌رود.

> یکی از عوامل کلیدی موفقیت چین، برخورداری آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای از پشتوانهٔ قانونی شفاف، الزام‌آور و پایدار است

۷. تحول دیجیتال در آموزش فنی‌وحرفه‌ای

تحول دیجیتال یکی از محورهای راهبردی آموزش مهارتی چین است. ایجاد پردیس‌های دیجیتال، سکوهای یکپارچهٔ داده ، داشبوردهای مدیریتی، شبیه‌سازهای صنعتی و بهره‌گیری از فناوری‌های واقعیت مجازی و واقعیت افزوده موجب شده آموزش عملی با کیفیت بالا، هزینهٔ کمتر و بدون خطر انجام شود.

شرکت‌هایی مانند «من هنگ دیجیتال»[1] با طراحی شبیه‌سازهای صنعتی و آموزش مبتنی بر سناریوهای واقعی، در تربیت نیروی انسانی صنعت و اصلاح آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای نقش مهمی ایفا می‌کنند. این رویکرد آموزش را به‌طور مستقیم به فناوری‌های نوین و نیازهای واقعی صنعت متصل کرده است.

۸. توسعهٔ متوازن منطقه‌ای و نقش آموزش

یکی از ویژگی‌های برجستهٔ الگوی چین، استفاده از آموزش فنی‌وحرفه‌ای برای **کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای** است. الگوی «جفت‌سازی دانشگاه‌ها» (مانند شنزن و نینگبو) از طریق انتقال تجربه، تبادل استاد، پروژه‌های مشترک و سرمایه‌گذاری هدفمند، ظرفیت دانشگاه‌های محلی را ارتقا داده و توسعهٔ آموزشی متوازن را محقق کرده است.

۹. هویت ملی و پایداری اجتماعی

مشاهده‌های میدانی در نینگبو و شانگهای نشان می‌دهد، هویت ملی در پایداری نظام توسعهٔ چین نقش مهمی دارد. زبان، تاریخ، فرهنگ، نمادهای ملی و آموزه‌های کنفوسیوسی به‌صورت نظام‌مند در آموزش، فضاهای شهری و اجتماعی بازتولید می‌شوند. چین توانسته است توسعهٔ صنعتی و فناوری را بر بستر هویت بومی بنا کند و الگویی مستقل از توسعهٔ غرب‌محور ارائه دهد.

جمع‌بندی نهایی

تجربهٔ جمهوری خلق چین نشان می‌دهد که توسعهٔ موفق آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای مستلزم **چشم‌انداز ملی روشن، حکمرانی یکپارچه، پشتوانهٔ قانونی الزام‌آور، مشارکت فعال صنعت، تأمین مالی پایدار، تحول دیجیتال و پیوند آموزش با هویت ملی** است. این تجربه می‌تواند مبنای بازاندیشی عمیق در ساختار و سیاست‌های آموزش فنی‌وحرفه‌ای جمهوری اسلامی ایران قرار گیرد و به طراحی یک نقشهٔ راه ملی مهارت‌محور، صنعت‌محور و اشتغال‌آفرین منجر شود.